

бразы вылучаюцца *казкі*. Казкі ўзніклі ў глыбокай старажытнасці і заўсёды былі непарыўна звязаны з шматгранным жыццём народа, яго барацьбой з сіламі прыроды, а ў класавым грамадстве – за роўнасць, сацыяльную справядлівасць. Класіфікацыя казак даволі ўмоўная. Звычайна іх падзяляюць на казкі аб жывёлах, чарадзейныя, або міфічныя, і сацыяльна-бытавыя. Кожная з груп беларускіх казак вылучаецца асаблівасцямі зместу, сістэмай вобразаў, характэрнымі прыёмамі мастацкага адлюстравання рэчаіснасці.

Да *легенд* звычайна адносяць трывала замацаваныя ў фальклорнай традыцыі вусныя апавядальныя творы, ў аснове якіх ляжыць фантастычны вобраз або ўяўленне, звязаныя з гісторыяй людзей або тлумачэннем розных прыродных і грамадскіх з’яў. У больш вузкім разуменні, якога прытрымліваюцца некаторыя даследчыкі, легендамі з’яўляюцца толькі творы на біблейскія сюжэты, г.зн. апакрыфічныя творы.

Легенды – мастацкія творы, але даменантнай ў іх з’яўляецца не эстэтычная, як ў казках, а пазнавальная функцыя.

Беларускія легенды разнастайныя па тэматыцы. У апублікаваных запісах прадстаўлены легенды касмаганічныя, этнагенічныя, гістарычныя, апакрыфічныя і інш.

Празаічныя жанры малой формы – анекдоты, жарты і гумарэскі – узніклі амаль адначасова з сацыяльна-бытавымі казкамі, развіваліся ў цеснай сувязі з імі, актыўна бытуюць і ў наш час.

Пад *анекдотам* да палавіны 19 ст. разумелі кароткае камічнае апавяданне пра смешны выпадак з жыцця вядомага гістарычнага дзеяча. Пазней анекдотамі сталі называць невялікае вуснае аднаэпізоднае апавяданне пра незвычайную, смешную падзею, сітуацыю, рысу характару чалавека ці ўчынак з неспадзявана камічнай развязкай. Блізкім да анекдота з’яўляецца *жарт*, у аснове якога таксама апавяданне пра смешнае здарэнне, дасціпная насмешка. У параўнанні з анекдотам, які выстаўляе на смех і сацыяльна-палітычныя з’явы, жарт звычайна незласліва высмейвае бытавыя здарэнні, паасобныя малаістотныя, але смешныя рысы і якасці людзей, іх дзіўныя ўчынкі. Добразычлівым характарам смеху вызначаецца і *гумарэска*, або досціп, – таксама невялікі апавядальны твор, у якім трапна высмейваюцца прыватныя з’явы, паводзіны людзей.

СМЕРЦЬ ЯК ЭЛЕМЕНТ МЕДЫЦЫНСКАЙ ЛЕКСІКІ Ў «ВЯЛІКІМ ПЯЦІКНІЖЖЫ» Ф. М. ДАСТАЕЎСКАГА

УА «Гродзенскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт»
Валько Н. А., студэнт 4 курса лячэбнага факультэта
Кафедра рускай і беларускай моў
Навуковы кіраўнік – старшы выкладчык Варанец В. І.

У сучасным свеце ўсё часцей прынята ставіць знак роўнасці паміж паняццямі «ўрач» і «інтэлігент». Нягледзячы на тое, што дадзеная з’ява мае глыбокія карані, для нашага часу, дзе патрабаванні не толькі да прафесійных,

але і асобных, разумовым характарыстык людзей расце з дня ў дзень, актуальнасць наяўнасці шырокага кругагляду і ўмелага карыстання з назапашаным багажом ведаў набывае новую афарбоўку.

Асабліва гэта тычыцца ступені начытанасці медыцынскага работніка, што наўпрост вызначае яго камунікатыўныя навыкі і культуру мовы на бытавым і прафесійным узроўнях. Найбольшая ўвага ў гэтым напрамку надаецца класічнай літаратуры, а ва ўмовах нашага грамадства – беларускамоўнай і рускамоўнай пісьменніцкай думцы. У сваю чаргу, сярод названага падзелу літаратурнай спадчыны на адным з самых высокіх пастаментаў знаходзіцца творчасць Фёдора Міхайлавіча Дастаеўскага.

Бясспрэчны той факт, што даволі цяжка і не зусім дакладна аналізаваць ў сукупнасці усю творчую спадчыну дадзенага пісьменніка, якая ў розныя перыяды, не губляючы пры гэтым агульных адметных аўтарскіх рыс, адрозніваецца па сваёй стылістычнай і ідэйнай накіраванасці. Тым не менш, асобныя працы даследчыкаў і літаратуразнаўцаў дазваляюць небеспадстаўна завастрыць увагу на асобнай групе твораў Дастаеўскага, умоўна званай «Вялікім Пяцікніжжам» (ВП): раманы «Злачынства і пакаранне», «Ідыёт», «Бесы», «Падлетак», «Браты Карамазавы» [1].

Акрамя выдавочнай літаратурнай каштоўнасці, дадзены квінтэт твораў таксама выклікае цікавасць з боку медыцыны і прафесійнай лексікаграфіі. У прыватнасці, гэта тычыцца аналізу існуючых у названых вышэй раманах тэрмінаў і абазначэнняў, якія, у сваю чаргу, з'яўляюцца часткай медыцынскай рабочай лексікі.

Прыкладам слоў такога роду з'яўляецца "смерць". Акцэнтаванне на дадзенай лексічнай адзінцы тлумачыцца тым, што, з аднаго боку, смерць ўяўляе з сябе натуральны стан, этап антагенезу чалавека, а з другога - яркі стылістычны элемент, даволі характэрны для творчасці Дастаеўскага. Падобная ўнікальнасць судотыку сэнсаў і значнасці дадзенага слова выдатна абгрунтоўвае неабходнасць яго паўнавартаснага аналізу ў УП як годным і яркім узору генія Дастаеўскага.

Улічваючы стандартную класіфікацыю смерцяў у медыцынскай практыцы, усе выпадкі сыходаў персанажаў з жыцця ў пазначаных творах можна паддзяліць на негвалтоўныя і прымусовыя. У апошніх, у сваю чаргу, можна вылучыць забойствы, самагубствы і няшчасныя выпадкі [2]. Таксама асобна варта разлічыць каэфіцыент смяротнасці (КС) - стаўленне колькасці смерцяў да агульнай колькасці персанажаў - як у кожным асобна ўзятым творы, так і ва ўсім ВП у цэлым.

Пасля падобнага матэматычнага аналізу можна сказаць, што асераднёны КС ў ВП склаў 25,68%. Пры гэтым найбольшае значэнне КС было зафіксавана ў «Бесах» (38,10%), а найменшая - у «Ідыёце» (11,76%). У астатніх выпадках КС быў роўны 23,81% («Злачынства і пакаранне») і 27,27% («Падлетак», «Браты Карамазавы»).

У адпаведнасці з прыведзенай вышэй градацыяй, узровень негвалтоўных смерцяў ў ВП ад усіх выпадкаў склаў 43,33%. У паасобку найбольшая іх колькасць была зафіксавана ў «Падлетку» (6 выпадкаў) і «Братах Карамазавых» (4 выпадкі). На іншыя 3 творы давялося па 1 выпадку негвалтоўнай смерці ў кожным.

Астатнія 56,67% ад асераднёнага КС ў ВП прыйшліся на гвалтоўныя смерці, з якіх забойствы склалі 30%, самагубствы - 23,34%, а няшчасныя выпадкі 3,33%. Пры больш дэталёвым аналізе найбольшая колькасць смерцяў дадзенага роду было знойдзена ў «Бесах» (7 выпадкаў). У гэтым жа творы было выяўлена і найбольшая з усіх кніг ВП колькасць забойстваў (5 выпадкаў). Характэрны той факт, што ўсе яны, роўна як і наогул усе выпадкі забойстваў у ВП (9 выпадкаў), пацягнулі за сабой смерць ад механічных пашкоджанняў.

Найбольшая колькасць самагубстваў была заўважана ў «Падлетку» (3 выпадкі). Пры гэтым сярод сумарнага іх ліку ва ўсім ВП (7 выпадкаў) аднолькавая колькасць самагубстваў (3 выпадкі) прыйшлася на смерць ад механічных пашкоджанняў (агнастрэльных раненняў) і механічнай асфіксіі (павешання). Толькі ў 1 выпадку самагубства можна расцэньваць як смерць ад атручвання. Таксама адзінкавая і смерць ад няшчасных выпадкаў (смерць Мармеладова ў «Злачынстве і пакаранні»), прычынай якой сталі механічныя пашкоджанні.

Такім чынам, можна сказаць, што падыход да слова, як рэчы дваістай прыроды з пазіцыі лексікаграфіі, дазваляе больш дэталёва разгледзець яго праўдзівае значэнне і ролю як у выразе аўтарскай мастацкай думкі, так і ва ўспрыняцці яго чытачом, які мае сваё прафесійнае стаўленне да той з'явы, якая можа хавацца за самім словам. Прыкладам таму з'яўляецца "смерць" як лексічная адзінка, прыведзены вышэй аналіз якой дазваляе па-новаму зірнуць на сувязь літаратуры з мысленнем чалавека ў цэлым і яго лексічным і маўленчым складнікамі у прыватнасці.

ЛІТАРАТУРА:

1. Касаткіна, Т. А. Аб адным ўласцівасці эпілог пяці вялікіх раманаў Дастаеўскага // Дастаеўскі ў канцы ХХ стагоддзя: сб. артыкулаў / склад. К. А. Сцепанян. – М. : Класіка плюс, 1996. – 69 с.

2. Аўдзееў, М. І. Судова-медыцынская экспертыза трупа / М. І. Аўдзееў. – М. : Медыцына, 1976. – 35-37 с.

ПРЫМЕТНІКІ СА ЗНАЧЭННЕМ ХАРАКТАРЫСТЫКІ ЧАЛАВЕКА Ў ТВОРАХ ВАСІЛЯ БЫКАВА “ЗНАК БЯДЫ” І “ЖУРАЎЛІНЫ КРЫК”

УА «Гродзенскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт»
Васілевіч Н. С., студэнт 1 курса лячэбнага факультэта
Кафедра рускай і беларускай моў
Навуковы кіраўнік – старшы выкладчык Варанец В. І.

Творы В. Быкава адносяцца да найкаштоўнейшай духоўнай спадчыны беларускага народа. У творах пісьменніка кожнае слова на сваім месцы, яго апісанні знешняга выгляду і ўнутранага стану герояў надзвычай трапныя, таму яны з'яўляюцца цікавым матэрыялам для моўных даследаванняў і асабліва для